

CEBRÎ'NİN MİHR Ü MÂH'I*

Ahmet İÇLİ**

ÖZET

Mihr ü Mâh anlatıları, Klâsik Türk Edebiyatı edebi faaliyetleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Bugüne kadar yapılan çalışmalar ekseninde Klâsik Türk Edebiyatı şairlerinden Necâtî, Âli, Kıyâsî, Zarîfî ve Hamîdî'nin olmak üzere varlığı bilinen beş Mihr ü Mâh anlatısı vardır. Fakat bunlardan Necâtî'ye ait olanına halen rastlanamamıştır. Hamîdî'nin eserinin de sadece kütüphane kaydı bulunmaktadır.

16. Yüzyıl şairlerinden Cebri'nin de Mihr ü Mâh'ının olduğu kaynaklarda verilen bilgiler arasındadır.

Eserde Mihr ve Mâh'ın birbiriyle görüşüp konuşmaları, aşkları, ayrılıkları ve hem Ay hem de Güneş'in tabiattaki işleyişleri hakkında bilgiler verilmektedir. Mihr ve Mâh, kendilerinin simge değer oldukları tüm hususları açıklarken hem terim hem de kavramsal boyutta kendilerini açıklarlar. Bu açıklama, felsefe, edebiyat, tarih, coğrafya, dinî vb. boyutlardadır.

Cebri'nin Mihr ü Mâh isimli eseri sembolik bir özellik taşımaktadır. Anlatı Samanyolu galaksisinin işleyişiyle oluşan doğa olayları ve gök cisimlerinin hareketlerini sembolik bir dille vermektedir. Her sembolik değer, Klâsik Türk Edebiyatında gök cisimleri ve onlar etrafında oluşan mazmunlar bağlamında değerlendirildiği görülür. Bu değerlendirmelerin tümü de bireysel gelişim ve değişim eksenli bir seyir izlemektedir. Eserde insanın mücadelesi ve bireysel tekâmülü Mihr ve Mâh bağlamında açıklanmıştır. Bu yönüyle bakıldığında eser Mihr ve Mâh'ın imgesel açılımıdır.

Bu makalede Cebri hakkında bilgi verilip Mihr ü Mâh'ın şekil ve muhteva yönünden tanıtımı yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Cebri, Mihr ü Mâh, mesnevi, Mihr/Güneş, Mâh/Ay

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: aicli@hotmail.com.tr

MİHR U MÂH BY CEBRÎ

ABSTRACT

The narrative texts of Mihr u Mâh have an important place among literary products in Classical Turkish Literature. The studies conducted up to now have put forward that there are five narrative texts of Mihr u Mâh belonging to Necâtî, Âlî, Kıyâsî, Zarîfî and Hamîdî, who are among the poets of Classical Turkish Literature. However, the one that belongs to Necâtî has not been found out yet. Hamîdî's work has been found only in library records.

The sources suggest that Cebri, a poet who lived in 16th century, had a Mihr u Mâh, as well. That work has an allegoric symbolic character. This narrative presents the functioning of the celestial bodies through a symbolic language. It is seen that each symbolic element is evaluated within the framework of celestial bodies in Classical Turkish Literature and the metaphorical statements formed around them. All of these evaluations follow a route based on individual improvement and change. The struggle and maturation of human beings is explained within the context of Mihr u Mâh. In that sense, that work is an imaginative expansion of the Sun and Moon (Mihr and Mâh).

In this article, some knowledge about Cebri will be presented and Mihr u Mâh will be described in terms of its structure and content.

Key Words: Cebri, Mihr u Mâh, masnavi (mesnevi), Sun (Mihr), Moon (Mâh)

Giriş

Klâsik Edebiyatta varlığı bilinen Mihr ü Mâh'lar; Necâtî, Kıyâsî, Âlî, Zarîfî, Hamîdî'nindir. Necâtî ve Âlî hakkında ilk bilgiler, Osmanlı Müelliflerinde geçmektedir. (Tahir, 1333; C.II, s. 90, 435) Levend de bunlara ek olarak Kıyâsî'nin ve Zarîfî'nin eserlerinin varlığını bildirir (1998: 133). 15. yüzyılın sonu ile 16. yüzyılın başlarında yaşamış olan Edirneli Necâtî Bey'in bir Mihr ü Mâh'ının varlığı konusunda kaynaklarda çeşitli bilgiler bulunmaktadır. Levend, Mihr ü Mâh yazan şairler ve eserlerini tanıtırken (1998: 133) Edirneli Necâtî'nin eserini, Mehmet Tahir'in Osmanlı Müellifleri'ndeki bilgiye dayandırmaktadır. Ayrıca Latîfî'nin Tezkiretü'ş-Şu'arâ'sında da Edirneli Necâtî'nin "Risâle-i Mihr ü Mâh" ibaresiyle (Canım 2000: 518) Mihr ü Mâh'ından bahsedilmektedir.

Mihr ü Mâh'lar üzerinde değerlendirme ve çalışmalarda bulunan akademisyenlerin hepsi Necâtî'nin eserin varlığıyla birlikte esere ulaşamadığı konusunda hem fikirdirler (İçli 2009: 49-52). Bu bilgilerle birlikte, Edirneli Necâtî'nin eserinin bir nüshasının Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi'nde 05 Ba 1626 numarada kayıtlı olduğu görülmekteydi. Fakat daha sonra söz konusu yazmanın tarafımızdan okunması sonucu, eserin Necâtî'nin Mihr ü Mâh'ı olmadığı, Niğbolulu Âhî Benli Hasan Çelebî'nin "Hüsni ü Dil"i olduğu sonucuna varılmıştır. Gerekli yazışmalar sonucu söz konusu hata da düzeltilmiştir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

Ayrıca III. Murat devri şairlerinden biri olan Hâmidî'nin eserinin varlığını Anbarcıoğlu bildirmektedir. Eser hakkında detaylı bilgi vermeyen Anbarcıoğlu sadece dipnotta eserin bulunduğu yer hakkında bilgi vermiştir (Anbarcıoğlu, 1983: 1154)¹.

Bu eserlerle birlikte Üdî'nin Macerâ-yı Mâh isimli eserini de Mîhr ü Mâh şeklinde değerlendiren akademisyenler bulunmaktadır. (Arslan, Aksoyak 1998: 26) II. Selim Dönemi şairlerinden olan Udî, eserini 975/1568'de tamamlamıştır. Mesnevinin hiçbir bibliyografik kaynaktan geçmediğini ve Üdî mahlasına da hiçbir biyografik eserde rastlanmadığını belirten Cunbur, (1985: 185) eserin tek nüshasını bulup eser üzerinde çalışmıştır. Kutlar da ayrıca Macerâ-yı Mâh isimli eser üzerinde çalışmıştır. (2005)

1. Cebrî'nin Hayatı

Klâsik Türk Edebiyatının en verimli dönemlerinden sayılan 16. Yüzyılda birçok şair ve yazar yetişmiştir. Bunlardan birisi de Cebrî'dir. Kaynaklarda kendisi hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Cebrî hakkında bilgi veren tek kaynak Âşık Çelebî'nin Meşairü'ş-Şu'arâ isimli eseridir.

Âşık Çelebi şu bilgileri verir:

“Keşfi ve Hasbî'ye “hâher-zâde ve kendü İstanbullu olup hâliya Burusadadır. Mevlid-i Nebîsi ve Mîhr ü Mâh adlı kitabı var.” (Kılıç 2010: 454) Meşairü'ş-Şu'arâ'da Cebrî hakkında Keşfi bahsinde de bilgi bulunmaktadır. Bu bilgilere göre ise Cebrî, Keşfi'nin biraderzâdesidir. (Kılıç 2010: 719)

Cebrî'nin ne zaman doğduğu ve öldüğüne dair elimizde bilgi bulunmamaktadır. 16. Yüzyıl tezkiresinde geçmiş olması onun bu yüzyılda yaşadığını göstermektedir.

Âşık Çelebi'nin verdiği bilgilere bakılırsa Cebrî'nin amcası veya dayısı Keşfi H. 945'te (M. 1538/1539) vefat etmiştir. Hasbî de Keşfi'nin küçük kardeşidir. Daha sonra mahlasını Habsî olarak değiştiren Hasbî, abisi Keşfi ile onun oğlu Atâ için Edirnekapı mezarlığında mezar yaptırmış (H. 955) ve kendisine de bir yer ayırmıştır. (Kılıç 2010: 615) Bu bilgiler ekseninde bakıldığında üçünün de birlikte aynı dönemi gördüğü söylenebilir. Meşairü'ş-Şu'arâ'da üçünün şiiri ve şairliği hakkında aşağıdaki bilgi bulunmaktadır:

“Şultân Bâyezid-i merhûm İstanbul'da cāmî'-i şerif binâ itdükde evvel ol buhüracı olmuşdur. Ol zemândan beri kendü vü karındaşı Hasbî ve birader-zâdesi Cebrî ve oğlu 'Ata 'alâ zu' mihim şî'r hânedânıdır ve her biri zemânuñ şâhib-i dîvânıdır.” (Kılıç 2010: 179)

Keşfi'nin camiinin buhürçüsü olduğu bilgisi Hasan Çelebi Tezkiresinde de geçmektedir. (Hasan Çelebî, 1989: 819). Ayrıca Kühü'l-Ahbar da bu buna benzer bilgiler bulunmaktadır:

“Bâyezid Bâyezid cāmî'ini yapdukda evvela Keşfi, ba'dehu birâderi Hasbî daha sonra birâderzâdesi Şabrî 'akabince anuñ oğlu 'Atâ buhüracı olmuşdur. Zu'mlarınca şu'arânuñ ocağı bizüm hânedânımızdur diyü iftihârları zuhûr bulmuşdur” (İsen 1994: 264)²

Bu açıklamalara göre; Keşfi ile birlikte aynı aileden dört kişi şairdir. Bunlardan Hasbî Keşfi'nin küçük kardeşi olmakla birlikte söz konusu tezkire yazıldığı dönemde Cebrî ile birlikte şairdir.

¹ Hamidî'nin eserinin kütüphane kaydı: Blochet, VIII, . 218-219 Flugel Vienna Katalog. S. 547-565; Rieu Pers. Cat. OR 7742

² Adı geçen Sabrî'nin, eski yazıda cim ve sad harflerinin el yazısından kaynaklı hatalı yazılması ihtimaline binanen kaynakların verdiği bilgiler ışığında Cebrî olabilmesi ihtimal dâhilindedir. (A. İçli)

Keşfi'nin Beyazıt Cami yapıldıktan sonraki ilk buhurusu olmasına istinaden şunlar söylenebilir: Keşfi 15. Yüzyılda doğmuş ve 16. Yüzyılın ilk yarısında yaşamıştır. Kendisi yaşarken Cebrî de şair olduğuna göre Cebrî'nin en azından 16. Yüzyıl başında doğmuş olması muhtemeldir. Keşfi H. 945 (M. 1538/1539)'da öldüğüne göre Cebrî'nin en azından bu dönemde şairliğinin tanındığı kanısına varılabilir.

2. Eserleri

Cebrî'nin bilinen iki eseri bulunmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi bu iki eserin varlığını Âşık Çelebi haber vermektedir. (Kılıç 2010: 454) Buna göre Cebrî'nin eserleri;

2.1. Mevlid

Cebrî'nin bu eseri hakkında verilen tüm bilgiler Pekolcay kaynaklıdır. Pekolcay bu eser hakkında bilgi verirken Âşık Çelebi'nin verdiği bilgileri kullanır. Pekolcay Cebrî'nin eserini Türkçe yazılmış diğer mevlidler arasında sayar ve eserin bir nüshası hakkında bilgi sahibi olduğunu beyan eder. (2005: 40 ve 2010: 41) Bunun dışında genel olarak Mevlidler üzerinde çalışması bulunan Mazioğlu (1974: 60), Alyılmaz (1999: 197), Aksoy (2007: 328), Ceyhan (2000: 95) da Cebrî'yi Mevlid yazan şairler arasında saymaktadır.

2.2. Mihr ü Mâh

Cebrî'nin bu eseri hakkında ana bilgi, bugünkü bilgiler ekseninde sadece Meşâ'irü'ş-Şu'arâ'da geçmektedir. (Kılıç 2010: 454) Mihr ü Mâh hakkında bilgi veren Ceyhan (2000: 95) da Meşâ'irü'ş-Şu'arâ'ya atıfta bulunmaktadır.

2.2.1. Mihr ü Mâh'ın Yazma Nüshası

Cebrî'nin Mihr ü Mâh'ın bugüne kadar tespit edilmiş tek bir yazma nüshası bulunmaktadır.³ Söz konusu yazma; İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal yazmaları arasındadır.

Yazma, önce **İbn 3685** kayıt numarası ile kayıtlanmıştır. Tüm yazmaların yeniden tasnifi sonrası eser, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserleri Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümüne **TY 11065** kayıt numarası ile yeniden kayıtlanmıştır.

Varak sayısı 70 olan yazma Talik hat ile yazılmış olup satır sayısı 15'tir. Eserin boyutu 164x93mm'dir. Siyah mürekkepli kalemle yazılan yazmanın bölüm başlıklarında altın sarısı mürekkep kullanılmıştır. Metin içinde bazı beyitlerin ve vurgulanan isimler ile durumların ise kırmızı mürekkeple yazıldığı görülmektedir.

Yazmanın herhangi bir istinsah veya feragat kaydı yoktur. İç kapakta "Mihr ü Mâh Nâzımı Cebrî" ibaresi yazılıdır. Bu yazının daha sonra, büyük bir ihtimalle İbnü'l-Emin tarafından yazıldığı muhtemeldir. Çünkü yk. 1a'da geçen ve İbnü'l-Emin'in eserin temellük kaydı yazısı ile aynıdır. Bu yaprakta ayrıca "Dîvân-ı Cebrî" ifadesi vardır; ama hafifçe silinmiştir. Aynı yaprakta "Min kelâm-ı Kemâl Paşazâde" başlığıyla Kemâl Paşazade'ye ait bir 7 beyitlik bir manzume bulunmaktadır. Söz konusu beyitlerden üçü, Ahmed Cevdet tarafından İkdâm matbaasında basımı yapılan (1313: 65-66) Kemâl Paşazâde divanında da geçmektedir.

2.2.2. Mihr ü Mâh'ın Yazıldığı Tarih

Eserin hiçbir yerinde eserin yazıldığı tarihe dair hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Cebrî ve eseri hakkında elimizde varlığı bilinen tek bilgi, Meşâ'irü'ş-Şu'arâda geçen bilgidir. Bu durumda eserin yazılış tarihinin en geç H.976/M.1568⁴ olması gerekmektedir.

³ Farklı isimlerle kayıt altına alınmış nüshalar da söz konusu olabilir. Fakat kayıtlarda rastlanmamıştır.

Mihr ü Mâh'ta bulunan devrin padişahına övgü bölümünde geçen ibareler ile Adı Mehmed olan “defterdâr”ın methiyesi ekseninde bu yüzyılda defterdarlık yapmış olup adı Mehmed olanlara bir bakılacak olursa;

1. Piri Mehmed Çelebi, Yavuz Selim Dönemi, (1511)
2. Hocazade Mehmed Çelebi, Yavuz Selim Dönemi, (1518-1519)
3. Mehmed Çelebi, Kanuni Dönemi, (1521-1525)
4. Ramazanzâde Yeşilce Mehmed Çelebi, Kanuni Dönemi, (1536-1537)
5. Eğri Abdullahzâde Mehmed Çelebi, Kanuni Dönemi (1551-1561)
6. Ebul Fazl Mehmed Çelebi, II. Selim Dönemi, (1566-1569)

yukarıda adı geçen altı kişinin olduğu görülür. Meşâirü’ş-Şu‘arâ’nın tamamlandığı tarihlere göre adı geçen Mehmed, bu altısından birisi olabilir. Fakat devrin sultanına yapılan övgüde geçen İran seferleri, padişahın azameti Sultan Selim’i andırmaktadır.

Yapılan İran seferinde İran Şahı’nın durumunu tasvir eden:

Tâc u tahtın birağdı kıldı qarâr/Kılmayup ‘izzetile çünki firâr [yk. 9a/11]

dizeleri ve İran Seferlerinin daha çok Yavuz ekseninde düşünülüyor olması da bu iddiamızı destekleyen bir göstergedir. Adı geçen defterdarın da “Hocazade Mehmed Çelebi” olduğu kuvvetle muhtemeldir.

Kesin bilgi içermemekle birlikte, [yk 65b] eserde geçen;

“*Bu suhan içre âhir oldı kelâm*” beytinin ikinci dizesi, “حمد الله رساله اولدی تمام” H. 946/M.1539-1540 tarihlerine tekabül etmektedir. Bu dizinin tarih beyti olma ihtimali yüksek olmakla birlikte kesin bir yargı değildir. Fakat adı geçen defterdarlardan Eğri Abdullahzâde Mehmed Çelebi’nin bu tarihte yaşamış olması bu ihtimali de ayrıca kuvvetlendirmektedir.⁵

Her durumda eserin yazılış tarihi ile ilgili söylenecek kesin bir tarih yoktur. Söylenecek en net ifade ise eserin; 1568’den önceki bir tarihte yazılmış olduğudur.

2.2.3. Mesnevi Olarak Mihr ü Mâh

Mihr ü Mâh, bir mesnevide olması gereken ana bölümleri içermektedir. Bununla birlikte mesnevide gazel, müseddes, terci-bent gibi nazım şekilleri de kullanılmıştır. Fakat tüm nazım şekillerinin vezni, metnin vezniyle aynıdır.

Mesnevideki Gazeller: Mesnevide 6 (altı) adet gazel bulunmaktadır. Bunlar;

1. yk. 23a/1’de geçen “Güneş” redifli gazeldir. Gazel “ğazel-i münāsib” başlığı ile verilmiştir. Güneşin/Mihr’in aşk halini anlatan beş beyitlik gazelin ilk beyti şöyledir:

Görmege gün yüzünü anı güneş/Ser-be-ser seyri der cihanı güneş

2. yk. 27a/6’da geçer. Bu gazel, Mihr’in Mâh’a gönderdiği mektupta geçmektedir. Ğazel-i münāsib-i hâl başlığı ile verilen beş beyitlik gazelin ilk beyti şöyledir:

Tâ ki sen Mâhdan bulalı cüdâ/Düşmüşem zerre teg çü bî-ser ü pâ

⁴ Meşâ’irü-Şu‘arâ H. 976/M. 1568’de tamamlanıp devrin sultanı II. Selime sunulmuştur. Geniş bilgi için bkz. Kılıç, 2010: 49

⁵ Bir diğer ihtimalde eserin Ebul Fazl Mehmed Çelebinin defterdarlığı döneminde yazılmış olduğudur. Bu durumda yukarıdaki dizinin tarihe işaret etmediği veya bir eksiklik olduğu söylenebilir.

3. yk. 43b/11’de başlayan gazel 7 beyittir. Herhangi bir başlık sunulmadan verilen gazel Mihr diliyle verilmektedir. Gazel “*Mihr gün gibi toğdı menziline/Geldi ol demde bu gazel diline*” ibaresiyle başlar. Gazelin ilk beyti ise şöyledir:

Veh ki oldım ğamıyla dīvāne/Bir güneş yüzlü mâh-ı tábāne

4. yk 45a/15’te başlayan gazel, “Ġazel-i münāsib” başlığını taşır. Mihr’in Mâh’a olan aşkı, fakat Mâh’ın ondan saklanması üzerine Mihr dilinden söylenen 7 beyitlik gazelin ilk beyti şöyledir:

Āftābum gözümden oldu nihān/Oldı gün gibi nāgehān pinhān

5. yk. 58b/4’te başlayan gazel “Ġazel-i münāsib-i hāl” başlığını taşımaktadır. 6 beyitlik bu gazel Mâh’ın Mihr’e aşkını ifade eder. Gazelin ilk beyti şöyledir:

‘Āşık oldu efendi saña kamer/Yüzünü gördi kaldı taña kamer

6. yk. 60b/10’da başlayan gazelin başlığı “Ġazel-i münāsib-i hāl”dir. Mâh’ın Mihr’den uzaklaşıp karanlık diyarlara düştüğü anı anlatan “siyah” redifli 6 beyitlik gazelin ilk beyit şöyledir:

Didi geldi dile belā-yı siyāh / Cāna oldu dırîğ cāy-ı siyāh

2.2.3.1. Mihr ü Mâh’ın İlk ve Son beyitleri

Elimizdeki yazma nüshaya göre eserin ilk ve son beyitleri şöyledir:

İlk: Evvel ism-i ilāhı zıkr idelüm

Bize cān virdi k’anı şükr idelüm [yk. 1b/1]

Son: Cān münevver bu şevke dil mesrūr

Şan tülū‘ eyledi du‘ ayile nūr [yk. 70a/9]

2.2.3.2. Mihr ü Mâh’ın Vezni

Eserin vezni daire-i mütenevvi‘ adan bahr-ı cedîddir:

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün (v v__ / v_ v_ / v v_)

Eserde bulunan diğer nazım şekilleri ile yazılmış tüm manzum parçalar da bu vezinle yazılmıştır. Hatta metinde görülen manzum bölüm başlıklarının tamamı da yine bu vezinlidir.

2.2.3.3. Mihr ü Mâh ın Beyit Sayısı

Varlığı bilinen tek nüsha üzerinden yapılan değerlendirmelere göre mesnevide 1954 beyit bulunmaktadır. Mesnevide bulunan, aynı bölümdeki içerik değişiklikleri ve ağaz-ı dstandaki vaka parçaları arasında kullanılan 33 geçiş beyti de bu sayıya dâhildir.

2.2.4. Mihr ü Mâh’ın Bölümleri

Yukarıda da değinildiği üzere eser, bir mesnevide olması gereken klâsik mesnevi tertibine uygundur.

Mîhr ü Mâh başlıksız 71 beyitlik bir **tevhid** ve **münâcatla** başlar:

“*Evvel ism-i ilâhî zıkr idelüm Bize cân virdi k'anı şükr idelüm*” [yk. 1b/1].

Bu bölümde bütün aşk hikâyelerinin kaynağının Allah olduğu ve kahramanlara aşk algısının Yüce Allah tarafından verildiği ısrarla işlenir. Münacâat kısmında da kendisinin yazacağı eser konusunda aynı aşkın, algının ve gücün Allah tarafından kendisine verilmesi talebinde bulunur.

Eserin **naat** bölümü;

Na 't-ı şultân-ı Seyyidü 's-saķaleyn/Muṣtafâ müctebâ ṣeh-i ḥarameyn [yk 4a]

başlığı ile birlikte 20 beyitten oluşmaktadır. Eserde *Mu 'cizât-ı şerîf-i kâr-ı 'acîb/ Gün gibi zâhir oldı ḥâl-i ḥabîb* başlığı ile başlayan 8 beyitlik, peygamberin mucizelerinin anlatıldığı kısım bulunmaktadır.

Eserde **Medh-i Çihâr Yâr-ı Güzin** bölümü “*Medḥ-i aṣḥâb-ı âftâb-ı cenân / Zıkr-i aḥbâb-ı mâhtâb-ı cinân*” [yk 5a] başlığı ile başlar. Ardından 4 halife ve Hasan ve Hüseyin'in övgüsü ve onlara ait bilgilerin verildiği anlatımlar gelir. Her bir halife için bölüm başlığı ile birlikte 6 beyitlik bir anlatım söz konusudur. Eserde Hasan ve Hüseyin için ayrı iki bölüm açılmıştır. İlk bölüm; *Mîve-i Murtaẓâ ḥasîb Nesîb/ḳurretü 'l-'ayn-ı çeşm-i nûr-ı ḥabîb* [yk 6a/1] bölüm başlığı beyti ile başlayan 16 beyitlik bir anlatımdır. Daha sonra da; *Uralum bir hikâyete bünyâd/Gönlümüñ âftâbı ola güşâd* [yk. 6b] bölüm başlığı ile başlayan 21 beyitte de yine Hasan ve Hüseyin'e ait menkıbevi hikâye anlatılır.

Eserde bir yönüyle küçük bir dibâce de addedilebilen fakat daha çok müellifin kendini övdüğü bir **fahriye** bulunmaktadır. Bu fahriyenin başlığı bulunmamaktadır:

“*Şöhret-i şî'rüm oluben iş'ar/Tuta 'âlem yüzünü mîhr-i şerâr*” [yk7a/8]

Bu bölümde şair, şiirinin ve sözlerinin (eserinin) tüm aşk hikâyelerindeki kahramanların algısını tersyüz edeceğini ve şiirine paha biçilemeyeceğini aktarır.

Dönemin padişahının **övgüsü/medhiyesi** “*Medḥ-i Sulṭân-ı a'zâm u ekber/ Mâlik-i pâdşâh-ı baḥrile berr*” [yk. 8b] bölüm başlığı ile başlayan 18 beyitlik bir anlatımla verilir.

Dönemin önemli devlet adamlarından olup bir anlamda da müellifin kendisine hâmî olarak telakki ettiği ve kendisine himmet etmesi için dua ettiği **Defterdâr Mehmed'in medhiyesi** de “*Şol felek-rif'at-ı melek-kirdâr/Hâzret-i vaşf-ı ḥâl-ı defterdâr*” [yk 9b] bölüm başlığı ile verilir. Söz konusu medhiye 27 beyitten oluşmaktadır.

Eserin **Sebeb-i Telif** bölümü olarak nitelendirilen bölüm ise;

“*Hôş buyurmuş suḥan ḥarîdârı/Germ iden Müşterîye bâzârı*” [yk 10b] bölüm başlığı ile verilmektedir. 22 beyitlik bu bölümde eserin hak ettiği yere gelmesi arzusunun bulunduğu dualar da önemli bir yer kaplar. Bu bölümden 36 beyitlik bir de Tercî'-bend gelmektedir. Tercî'-bendde; Hürşîd, Kamer, Hâle, Encüm, Seḥâb, Şafaḳ redifleri ile oluşturulmuş bendler vardır.

Bu bölümden sonra gelen “*Bu faşl, nâzım-ı 'inde 'n-nâs kitâbuñ maḳbûl olduḡın iltimâs ḳılduḡıdır*” manzum olmayan bölüm başlığı ile başlayan 13 beyitlik bölüm ise eseri hakkında şairin kendi terennümlerinden oluşmaktadır. Cebrî, eseri sayesinde “gam batı”sının gidip “can şarkı”ndan Güneş'in doğduğunu belirtir. Bu dizelere göre eser, bir güneştir. Bu güneş sayesinde karanlığın aydınlığa kavuştuğu dile getirilir. Aşağıdaki beyit, Cebrî'nin eseri/sözünün kıymeti için yaptığı önemli tasvirlerdendir:

Ḳaplaya yeryüzünü envârı/Göklere yaka şu'le-i nârı [yk. 13a/9]

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

Eserin **Dibâcesi** Ağaz-ı Destan bölümünün hemen önünde gelmektedir. “*Zikr-i dibâce-i risâle-i Mihr/Fikr-i evşâf-ı Mâhtâb-ı Sipih*” [yk 13a] bölüm başlığı ile birlikte 21 beyitten oluşan eserin manzum önsözü bir dua beyti başlar:

“*Bahr-ı nazmum revân kııl yâ rab/Söz bedî’in beyân kııl yâ rab*” [yk 13a/12] dizeleriyle eserin yazımı için Allah’tan yardım ve güç istenir. Cebrî’nin eserin kıymeti ve eserden beklentisi de bu dizelerde aktarılır. Aşağıdaki dizeler bu dibâcedendir:

Dile kuvvet virürse feyz-i İlâh/Şerh idem şehri içinde Mihrle Mâh [yk. 13b/9]

‘Âleme gün gibi olup meşhûr/Lem‘a-i cânı eyleye pür-nür [yk. 13b/12]

Ya‘ni kim râh-ı ‘aşkı tarh idelüm/Kıssa-i Mihr ü Mâhı şerh idelüm [yk. 13b/13]

Mihr ü Mâh’ın **Âğaz-ı Destân** bölümü; “*maṭla‘-ı dâstân-ı Mihrile Mâh/Zikr-i rengîn-keâm-ı şun‘ullâh*” [yk. 14a] bölüm başlığı ile başlar. Bu bölüm itibariyle artık eserin içeriğine geçilmiş olur. Bu bölümde Mihr ve Mâh’ın doğumu/varlığı öncesi gökyüzü, varlık âleminin durumu, Hz. Cebrâilin rolü, Mihr ve Mâh’ın doğum anları, büyümeleri, eğitimleri, ayrılmaları ve tekrar kavuşmaları, kavuşma esnasından önceki ve sonraki maceraları anlatılır. Metin içinde olay örgüsüne bağlı olarak 21 farklı içeriğe ait bölüm başlığı bulunmaktadır. Bunlar zaman, mekân ve kişilere göre değişen geçiş beyitleridir.

Eserin **hâtîme** bölümü; “*Fî-i‘tizâr-ı nâzım ve fî hâtîmeti‘l-kitâb*” [yk. 67a] Arapça geçiş başlığı ile verilmiştir.

Bu bölümde eserin yazılma serüveni ve sonuçlanması aktarılır. Eserdeki kişilerin/kahramanların sembolik mahiyette nelere karşılık geldiklerinin de tanımlandığı bu bölümde Cebrî, kendisi ve eseri için dualarda bulunmaktadır.

Bir bütün olarak eserde manzum ve mensur bölüm başlıkları bulunmaktadır. Bu bölüm başlıklarının 33’ü manzum 19’u da mensurdur. Yüklemsiz cümle kuruluşunda olup Türkçe veya Farsça olan (gâzel-i münâsib-i hâl) bölüm başlıklarıyla birlikte büyük oranda Türkçe başlıklar kullanılmıştır. Bir tanesi de Arapça’dır. Söz konusu Arapça bölüm başlığı hatime bölümünün başlığıdır.

2.2.5. Mihr ü Mâh’ın İçeriği

Cebrî’nin Mihr ü Mâh’ı Klâsik Edebiyatta yazılmış mesneviler arasında tamamen sembolik, alegorik türden sayılabilecek bir eserdir. Aşk hikâyesi veya alegorik mesneviler arasında bulunan diğer Mihr ü Mâh anlatılarından Kıyâsî’nin ve Zarîfî’nin eserlerinin konusu tamamen yeryüzünde geçer. Anlatı kahramanlarının adı Gök cisimlerinden olduğu gibi coğrafi terimlerden de oluşmaktadır. Bu anlatılardan farklılık gösteren Âlî’nin Mihr ü Mâh’ında olay örgüsü tamamen yeryüzü dışındadır. Bir yönüyle gökyüzünde geçtiği söylenebilen eserin konusu tamamen semboliktir.

Olay, gök cisimleri arasında geçtiği gibi dünyanın güneş etrafında dönmesi ve güneşe ait hususiyetlerden oluşan doğa olayları da anlatı kişilerine (kahramanlara) isim olabilmektedir.

Adı Mihr ü Mâh olmayıp Mihr ü Mâh’lar arasında kendisine yer bulan Mâcera-yı Mâh isimli eser de sembolik mahiyet taşıyan bir eserdir. Eser sergüzeştname türünde olmakla birlikte gök cisimlerinin iletişimini barındırmaktadır. Türk Edebiyatında yazılmış Mihr ü Mâh’lar hakkında bilgi veren Aksoyak ve Arslan, eseri Mihr ü Mâh (1998: 26) olarak değerlendirmişlerdir. Eser içinde Mihr ve Mâh kelimelerinin geçtiği çokça beyit bulunmaktadır. Bunun yanı sıra diğer gök cisimleri de mesnevîde yer almaktadır. Fakat diğer Mihr ü Mâh’lar gibi, karakterlerinin birinin eril diğerinin dişil olduğu ya da Âlî’nin Mihr ü Mâh’ında olduğu gibi kahramanlarını gök cisimlerinin kendilerinin oluşturduğu (alegorik olarak) Mâh ve Mihr arasında geçen bir aşk hikâyesi değildir.

Eserde geçen Mâh, Âlî'nin kendisidir ve şair kendi macerasını anlatmıştır. Eserde kullanılan Mihr ve Mâh kelimeleri sembolik kullanımdadır. Bazı durumlarda Mâh, kendisi olurken, bazen de Mâh, sevdiği biri olmaktadır. Yine bazı durumlarda Mihr ve Mâh, Şehzâde Selim ve Şehzâde Bâyezid için kullanılmıştır.

Cebrî'nin Mihr ü Mâh'ı Âlî'nin Mihr ü Mâh'ı ile paralel konuları işlemektedir. Bu eser de Âlî'nin eseri gibi tamamen gök cisimlerinin kendi aralarındaki iletişimini kapsamaktadır. Ayrıca Âlî'nin eserinde olduğu Cebrî de eserin arka planında neleri temsil ettiğini her remzin nelere işaret ettiğini beyân etmektedir:

Añla ey dürr-i fikretüñ kâni/Fehm-i cân ile eyle iz'ânı

Bunca ma'nâ ki bunda derc oldı/Onca elfâz hâş-ı hârc oldı

Añladun mı nedür bu rāya ğarâz/Gel ğaruşdırmağıl buraya ğarâz

Mihr 'ālemde bir muħabbetdür/Mâh ise vech-i yāre 'illetdür

Ka'be 'ālemde vaşl-ı dilberdür/Şehr-i Yesrib maķām-ı gevherdür [yk. 65b-66a]

Cebrî'nin Mihr ü Mâh'ında diğer anlatıların aksine arayış içinde olan kahraman Mihr'dir. Diğer anlatılarda Mâh, Mihr'i arayıp dururken bu eserde Mihr, Mâh'ı aramaktadır. Ayrıca Kıyasî ve Zarîfî'nin eserlerinin aksine bu eserde erillik-dişillik net değildir. Her ne kadar Mâh, eril unsurlarla donatılmış ve Mâh'ın gecenin oğlu, Mihr'in de Ruz'un kızı olduğu bilgileri bulunuyorsa da eserde eril ve dişil ayrımı yoktur. Bu durum Âlî'nin eseri için de geçerlidir.

Cebrî'nin eserin sonunda Mihr'in uykudan uyanması ve yaşadığı çoğu tecrübenin rüyada olması ve Mâh'a kavuşması gibi remizler Cebrî ile özdeşleşmektedir. Cebrî eserin sonunda "Cebriyâ düşüñ ise ğayr olsun" [yk 68b] ifadeleri bir yönüyle kendisinin de bu rüya ile eşdeğer olduğunu gösteren önemli göstergelerden birisidir. Bu durumda eser Udî'nin Mâcerâ-yı Mâh isimli eserine yaklaşmaktadır. Fakat buradaki olay/durum Mihr'in macerasıdır.

Cebrî'nin Mihr ü Mâh'ında başka kişiler de bulunmaktadır. Bunlar arasında en önemli kişilik **Hâle**'dir. Âlî'nin eserinde de bu yönüyle önemlilik arz eden kişilik **Zerre**'dir. Hale, Mâh'a çok yakın olduğundan Mihr'i kıskanmaktadır. Bununla birlikte gök cisimlerinin hemen hemen hepsi; yıldızlar, gezegenlerin ve burçların herbiri mesnevide birer rol almışlardır. Bunların yanısıra Samanyolu galaksisinin işleyişi, dünyanın güneş etrafında dönmesi ile oluşan coğrafi tanımlamalar/terimler de mesnevide birer kişilik olarak görülürler. Bunlar arasında, Felek, Leyl, Nehâr, Sehâb, Ebr, Şafak, Bâd, Subh-ı Sâdik, Hüsûf, Kûsûf ve (Şah-ı) Magrib önemli roller üstlenmişlerdir.

Mihr'in veya Mâh'ın kurduğu, özellikle gök cisimlerinin bulunduğu meclislerde (Çeng, Ney vb) bazı çalgı âletleri de birer kişilik olarak görülebilmektedir.

Eser sembolik-alegorik mahiyette olup olay örgüsü de tamamen zihinsel tasarım olan mekânda geçmektedir. Bu mekânlardan ikisi yeryüzünde bilinen mekân olmakla birlikte, mekânların eserdeki görünüşleri de tamamen semboliktir. Mihr'in Subh-ı Sadık ile Mâh arayışında, çıktığı yolcularında uğrak alanları olan yerlerden birisi Mekke diğeri de Medine'dir. Bu mekânların simgesel mahiyet taşıdıkları Cebrî tarafından mesnevinin sonunda dile getirilmektedir.

Mesnevideki olay örgüsü özetle şöyledir:

Aynı zaman diliminde doğup yaşdaş olan Mihr ve Mâh'ın, Mâh'ın 14'üne girmesi sonucu yolları ayrılır. Mâh Şeb diyarının şâhu olurken Mihr de Rûz iline gider. Her biri kendi saltanatlarında mutlu ve huzurlu yaşarken her ikisi de farklı zamanlarda rüya görür. Bu rüya

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/9 Summer 2014

sonucunda Mâh, onu arayanın kendisini bulmasını beklerken, Mihr arayışlara girer. Sorup soruşturur. Rüyada gördüğü ve âşık olduğu unsura kavuşmayı arzular. Her ikisinin de dâyesi onlara bu konuda yol gösterici olmuştur. İlk etapta aşkın zor olduğu, bundan vazgeçmesi talep edilirse de her ikisi de aşk ehli olma gayretindedirler. Mihr rüyası konusunda ısrarcıdır ve kendisine yeterli bilgi vermeyen Daye'si dışındaki kişilere durumu sorar. Meclisini toplar bütün gök cisimleri hazır bulunur. Bu konuda ona en detaylı bilgiyi veren Subh-ı Sâdiktir. Meclis'in aldığı karar gereği Şeb diyarına Hâle elçi olarak gönderilecektir.

Hâle Mâh'a yakın olduğu ve gideceği menzili iyi bildiği için tercih edilmiştir ama yanlış tercihtir. Çünkü Hâle de Mâh'a âşıktır. Elçi giden Hâle durumu ağırdan alır, ama en sonunda yazılan mektubu iletir. Mâh bu duruma çok kızmıştır. Bunun iki sebebi vardır. İlk ve önemsiz görünen sebep, Hâle'nin uzun süredir Mâh'ın haberi olmadan nerede olduğunun bilinmeyişi, diğeri de Mihr'in aşk sırrını faş etmesidir. Hâle olumsuz cevapla döner.

Mihr'in sevda ateşi daha da artar ve vuslatı daha çok arzular. Meclis yeniden toplanır. Amaç Mihr'in bu sevdadan vazgeçmesidir. Fakat Mihr kararlıdır. Meclis bu kararlılığı görünce Mâh'a bir daha mektup yazılması gerektiği kanısına varır. Fakat Mihr ya vazgeçme ya da sefer arasında karar vermek gerektiğini vurgular. Subh-ı Sâdik ile sefere çıkan Mihr'in ilk durağı Kabe'dir. Burada haccını tamamlayan Mihr, yolcuğun Yesrib ayağını da tamamlar.

Her iki mekânda da manevi tekâmülünü tamamlayan Mihr Garb diyarına gelir. Burada Mâh'ı sorar. Mâh oradadır ama tutulmuştur. Hüsûf'un onu yakalaması sonucu rengi gitmiş, çok rahatsız bir durumdadır. Mihr onu bu haliyle göremez. Belli bir süreden sonra Mâh Hüsûf'tan kurtulur ve eski saltanatına yeniden kavuşur.

Mihr Mâh'ı arayışına devam etmektedir. Fakat bir türlü Mâh'a ulaşamamıştır. Meclis yeniden toplanır bir daha mektup yazılması karara bağlanır. Bu defa mektubu götürecek olan kişi, Bâd'dır. Bâd mesajı götürür ve Mihr'in içinde bulunduğu durumu Meclis ağzıyla sunar. Bâd kendisi de Mihr'in aşk acısını dile getirir ve Mâh'a dua eder. Mektup ve konuşmalardan sonra Mâh sakinleşir, önceki gazabı ve azabından eser kalmaz. Ve sonunda Mâh da Mihr'e karşı aynı duyguları beslediğini açıklar. Mâh da Mihr'e bir mektup yazar. Bu mektup, Mihr'i davet anlamına gelmektedir. Mâh'ın mektubunu götürecek olan Heft-Peyker'dir. Mesaj ulaşınca Mihr düğün hazırlıkları ile birlikte Mâh'ın ülkesine doğru yola çıkar. İkisinin kavuşması/görüşmesi bütün âlemin sevinci hâline gelir. Mihr ve Mâh bu kavuşmada kendi mâhiyetleri hakkında uzun konuşmalar yapar. Birbirlerini daha yakından ve birinci elden tanırlar. Mihr ve Mâh eğlence içindedir. Fakat bu eğlence ve meclisteki sevinç yerini bir anlık kaosa bırakır. Bunun birinci sebebi de sarhoşluktur. Çünkü tabiatın işleyişi sekteye uğramıştır. Mâh'ın ve Mihr'in kendi yerini alması ve gökyüzündeki saltanatlarını kendi mekânlarında devam ettirmesi gerekmektedir. Edebi bir dille açıklanan durum, diğer gök cisimlerinin bir anlamda dedikodularıdır. Mihr ve Mâh'ın birliktelikleri onların da dengelerini bozmuştur çünkü her bir burç ve gök cisimleri Ay ve Güneşin mekânları ve hareketleri iledir. Mihr ve Mâh'ın mekân algısındaki değişiklik onların düzenlerini etkilemiştir. Bu durumda özellikle Mâh'ın kendi yerine çekilmesi istenir.

Mâh'ın kendi mekânına gitmesi için Mihr'den ayrılması pek kolay olmaz. Mâh dilinden çeşitli aşk nağmeleri dökülür. Bir türlü ayrılığa gelemes. Mihr ve Mâh cephesinde bunlar yaşanırken Şeb diyârının sâkinleri Mâh'ı yatağında/evinde/yerinde bulamazlar. Hâle burada yalnız başınadır. Tüm Şeb diyârı sâkinleri Mâh'ın nerede olduğunu merâk ederek onu aramaya koyulurlar. Çünkü onların nezdinde Mâh'ın biricik aşkı Hâle'dir. Hâleyi yalnız bırakıp Mihr ile vakit geçiren Mâh'ın bu durumu düzen ve huzur bozucu bir durumdur.

Mihr'den ayrılan Mâh kendi mekânına doğru gider yalnız kalan Mihr'in yolu da karalar ülkesine gelir. Bu durum metinde Hüsûf ve Kûsûf ile açıklanır. İki "Zengî" ile karşılaşma güneş ve

ayın tutulmalarıdır. Bu durumu haber alan Mâh'ın dostları kurtarmak adına mücadeleye girer. Mîhr bu mücadeleyi tam kaybettiği esnâda ve kendinden geçmiş haldeyken Hızır ona ab-ı hayatı getirir. Güneş tutulmaktan kurtulmuştur. Sonunda hem Mâh hem de Mîhr kendi mekânlarında birbirlerine bakışarak kendi aşklarını yaşamaya devam ederler.

Sonuç

Klâsik Türk Edebiyatında yazılmış Mîhr ü Mâh anlatılarından birisi de 16. Yüzyıl şairi Cebrî'ye aittir. Cebrî'nin müstakil bir Mevlid'inin olduğu da belirtilmektedir.

Eserin bilinen bir tek yazma nüshası bulunmaktadır. İstanbul Üniversitesi Türkçe Yazmalar Bölümünde 11065 numarada kayıtlı bu nüshanın herhangi bir istinsah veya feragat kaydı bulunmadığı için kim tarafından istinsah edildiği bilinmemektedir. Ayrıca eserin müellif hattı olup olmadığı konusunda da netlik yoktur.

Çalışmada da tartışıldığı üzere eserin hangi tarihte yazıldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Eldeki veriler ışığında; eserin en geç M. 1568 yılında yazıldığı söylenebilir.

Eser, Klâsik bir mesnevîde olması gereken hususiyetleri barındırmaktadır. Mesnevîde Hz. Hasan ve Hüseyin'in methiyesinde özel bir menkıbe de anlatılmaktadır.

Eserde mesnevî nazım şekli dışında müseddes, terci-bent, gazeller de yazılmıştır. Bu kullanımların hepsi mesnevînin vezni olan *Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün* vezni ile dir. Metin içindeki olayın, mekânın ve zamanın değişmesine bağlı olarak değişen her konu için verilen bölüm başlıkları da manzumdur. Bu aktarımlar içinde verilen diğer hususiyetler mensur başlıklarla sunulmuştur. Söz konusu manzum başlıklar da mesnevînin veznindedir.

Eldeki tek yazma nüshaya göre, mesnevîde manzum bölüm başlıkları dahil olmak üzere 1954 beyit bulunmaktadır. Beyit sayısına 33 adet manzum bölüm başlığı da dâhildir.

Mesnevî diğer Mîhr ü Mâhlar gibi olay ağırlıklı değildir. Metinde görülen olayların tümü sembolik özellik taşımaktadır. Hikâye, dünyevî manada düşünülebilecek bir aşk hikâyesinin aktarımı değildir. Eserde görülen her bir anlatım, Güneş'in ve Ay'ın işleyişi ve Klâsik Edebiyatta Mîhr ve Mâh ekseninde oluşmuş mazmunları içermektedir.

Mîhr ve Mâh'ın birbiriyle görüşüp konuşmaları, aşkları, ayrılıkları ile hem Ay hem de Güneş'in tabiattaki işleyişleri hakkında bilgiler verilmektedir. Mîhr ve Mâh, kendilerinin simge değer oldukları tüm hususları açıklarken hem terim hem de kavramsal boyutta kendilerini açıklarlar. Bu açıklama, felsefe, edebiyat, tarih, coğrafya, dinî vb. boyutlardadır.

Mîhr ve Mâh anlatısında bu iki ana kahraman dışında (dünyamıza göre) gök cismi olan unsurlar ve Samanyolu/Kehkeşân galaksisinin işleyişiyle oluşan doğa olayları da kişi olarak görülürler. Her bir kişilik ismine uygun sembolik değerler taşır ve anlatıda imgesel olarak kendini açıklar. Hâle, Felek, Şafak, Subh-ı Sâdik, Heft Peyker ve Ebr bunlardan bazılarıdır.

Anlatıda önemlilik arz eden bir diğer husus da olay örgüsüdür. Kurmaca metinde verilen her bir vaka, aslında samanyolu galaksisinin işleyişidir. Her bir mekân değişimi ve kahramanların macerası, asli öge olan gök cisminin kendi macerasıdır.

Eser sembolik mahiyet taşımaktadır. Anlatı gök cisimlerinin işleyişini sembolik bir dille vermektedir. Her sembolik değer, Klâsik Türk Edebiyatında gök cisimleri ve onlar etrafında oluşan mazmunlar bağlamında değerlendirildiği görülür. Bu değerlendirmelerin tümü de bireysel gelişim ve değişim eksenli bir seyir izlemektedir. Eserde insanın mücadelesi ve bireysel tekâmülü Güneş, Ay ve bağlamında açıklanmıştır. Bu yönüyle bakıldığında eser Mîhr (Güneş) ve Mâh'ın (Ay'ın) imgesel açıklımıdır.

KAYNAKÇA

- AKSOY Hasan; “Eski Türk Edebiyatında Mevlidler”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 5 Sayı 9, (2007), s. 323-332, s. 328
- ALYILMAZ Semra, (1999) “Mevlit ve Türk Edebiyatında Mevlit Türü”, **Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi** S.13, Erzurum, s. 195-202
- AMASYALI Güner, **Zarifi'nin Mihr ü Mah mesnevisi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Lisans Tezi İstanbul 1953
- ANBARCIOĞLU Meliha Ülker, (1986). “Kıyasî'nin Mihr u Mah Mesnevisi” , **Erdem**, C.2, S.4, s. 87–172
- ANBARCIOĞLU, Meliha (1983) “Türk ve İran Edebiyatlarında Mihr ı Mah ve Mihr u Müşteri Mesnevileri”, **Belleten**, C.47, S.188, s. 1151–1189
- ARSLAN Mehmet ve AKSOYAK, İsmail. H. (1998). **Gelibolulu Ali, Riyazü's-Salikin** Sivas: Dilek Matbaacılık.
- Âşık Çelebi (2010) **Meşâirü's-Şu'arâ**, (Haz.: Filiz Kılıç) İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü.
- BİRNBaum, Elazaar (1960) “Notes And Communications, The Date of Âli's Turkish Mesnevi Mihr ü Mâh”. **Bulletin of the School of Oriental an African Studies** , 23 (1), 138-139.
- BURSALI MEHMED TAHİR (1333). **Osmanlı Müellifleri** C.2, İstanbul: Matbaa-i Amire
- CANIM, Rıdvan (2000) **Latîfî, Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ**, (*İnceleme-Metin*), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları
- Cebrî, **Mihr ü Mâh**, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 11065
- CEYHAN Âdem, (2000). “Süleyman Nahîfî'nin Mevlidü'n-Nebî Mesnevisi”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi** S.14 Erzurum, s. 89-141
- CUNBUR Müjgân, (1985). “Ûdî ve Macerâ-yı Mâh adlı eseri” **Erdem**, C.1, S.1, s. 187-198
- İÇLİ Ahmet, **Mihr ü Mâh Gelibolulu Mustafa Âlî, İnceleme-Metin**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Elazığ 2009
- İSEN Mustafa (1994). **Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları: Ankara.
- Kemal Paşazade, Dîvân, (1313), (Dü. Ahmed Cevdet), Der-Saadet: İkdâm Matbaası
- KINALIZÂDE HASAN ÇELEBİ (1989) **Tezkiretü's-Şu'ara**, (Haz.: İbrahim Kutluk) Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- KUTLAR, Fatma Sabiha (2005). **Ûdî, Mâcerâ-yı Mâh**, Ankara: Öncü Kitap
- LEVEND, Ağâh Sırrı (1998). **Türk Edebiyatı Tarihi 1. Cilt**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- MAZIOĞLU Hasibe (1974). “Türk Edebiyatında Mevlid Yazan Şairler”, **Ankara Üniversitesi D.T.C.F Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Enstitüsü Türkoloji Dergisi**, Cilt 6, sayı 1, Ankara, S. 31-62, s. 60

-
- MEHMED SÜREYYA (1311). **Sicill-i Osmanî Yahud Tezkire-i Meşahir-i Osmaniye** (Cilt 4). İstanbul: Matbaa-i Amire.
- PEKOLCAY Neclâ (2005) **Mevlid**, İstanbul: Dergâh Yayınları
- PEKOLCAY Neclâ (2010) **Mevlid**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- TURHAN Vedat, **Zarîfî ve Mîhr ü Mâh Mesnevisi'nin Tenkitli Metni İle İncelemesi**, Atatürk Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 1995